5½ - 110

DE SCRIPTORIBUS
HISTORIAE AUGUSTAE.

PROOEMIA DUO SCHOLIS
UNIVERSITATIS FRIDERICIANAE INDICENDIS

SCRIPSIT

Gottfried
GOD. BERNHARDY.

HALAE,

TYPIS ET SUMPTIBUS O. HENDELII.

1847.

Monitum.

Cum per opportunitatem academici moris Scriptores Historiae Augustae in medium afferrem, hoc inprimis secutus sum, ut ostenderem in expoliendis illis monumentis etiamnum me versari, nec partes deseruisse multis abhine annis susceptas. Etenim verbo significaveram in Ephemeride Zimmerm. a. 1834. p. 1136. cum de Catachanis Hadriani Augusti libris quaerebatur, aliquanto post novis curis me Historiam Augustam emendatius editurum esse. Inde quidam ex familiaribus meis non cessant opus promissum flagitare, dubitantes etiam num post tantas moras fidem exsolvere velim. Ego vero his et Suidam et operosam litterarum Graecarum historiam excuso et quicquid negotiorum vel impedimentorum obiectat vita civilis, atque usuram integri otii potius expectare malo quam iniquis temporibus eum laborem festinare, qui duo amplius saecula iacuerit. Nuncipsum tamen postquam Hendelius typographus academicus prooemia nostra seorsim statuit propagare, huius consilio usus saltem subsidia novae recensionis breviter indicabo; si forte voluntatem virorum doctorum, quibus opes praesto sint non spernendae, mihi conciliare possim.

Nititur autem editio nostra codicibus duobus primariis, *Palatino* et *Vaticano* 1899. Quorum Palatinum Saec. IX. ipse totum peragravi, Bamberga (ubi hodie post varios casus eum servari tradiderat Cramerus Ictus *Hauschronik* p. 128.) Halas ab Iaeckio comiter transmissum. Vaticanum una cum reliquis sex Vaticanae bibliothecae libris, a Kellermanno adiutus, Ambroschius familiaris noster, cum Romae degebat, strenue comparavit. Ad huius praestantiam proxime accedunt et *Vaticanus* 1901. sic ut tres illi codices gravissimis in rebus conspirent, et editio princeps, id est, *Mediolanensis*, de qua dictum p. 15. Nondum vero collati sunt codices *Laurentiani* bibliothecae Mediceae, qui verendum est ut multum iuvare queant, *Ambrosianus* bibliothecae Mediolanensis, quem quamvis recentem ad plurimos locos restituendos valere Isaac Vossius in Burm. Syll. Epist. T. III. p. 672. affirmat, *Angelicus* in bibliotheca Angelica Romae custoditus. *Regios* sive *Parisinos* nequis concupiscat, cautum est, opinor, per Casauboni commentarios. Epitomas Scriptorum Historiae Augustae nec deprehendi neque expeto.

Ceterum editio nova duobus voluminibus cum reliqua subsidia philologis et historicis necessaria complectetur, tum integros Casauboni et Salmasii commentarios, diligenter castigatos, indicatis etiam testimoniorum locis, quae parum commode ut tum solebant illi designant, eosdemque correctos vel locupletatos auctario nostro.

Scr. m. Aug. A. 1847.

I.

In litteris Latinis cum alia multa citerioris aevi monumenta feruntur, quae situs diuturnus et oblivio hominum oppressit, tum scriptores quosdam collecticios mireris eadem contemptus an inertiae clade afflictos iacere: qui cum ab maioribus nostris expetiti doctisque commentariis essent ornati, nunc a paucis et invitis per necessitates quaesiti iamiam labuntur atque incertam in fortunam incurrerunt. Nempe sua fata habet habebitque docta supellex antiquitatis; quo minus novum videbitur eo rem evaluisse, ut illi libri partim manibus virorum eruditorum exciderint ac paulo rarius in privatis scriniis deprehendantur, partim leviter usurpati pro derelicta provincia haberi possint. Nolumus ambitiose gromaticos, medicos, geographos, rhetores aut magistros eruditionis variae enumerare; sed libet hoc tempore paulisper in *Scriptoribus Historiae Augustae* subsistere. Nimirum aetatem tulit temeraria quaedam

silva historiae miscellae, quam opifices de plebe qualiscunque sive artis seu consilii immunes ex copiis publicis privatimque congestam ad Imperatores Diocletianum et Constantinum miserunt. Nec diu fuit cum homines brevitatis studiosi delectum libellorum et compendia narrationis sic instituerunt, ut et auctores diversi confunderentur et particula rerum gestarum haud mediocris, quae inter Gordianum tertium et Gallienos interiecta fuerat, plane periret. Tandem istis successit et novissimam annalibus manum admovit, qui maiores sumpsit spiritus, *Flavius Vopiscus*, vir sobrius et in exigenda materia diligenter versatus. Is telam a Trebellio Pollione inchoatam pertexere coepit, cumque litteris Aurelianum mandasset, vitis singularibus quas amicis suis destinarat ordinem Augustorum usque ad Diocletianum deduxit. Paulo post exortus est qui pusillos Caesarum enarratores, brevitate sibi prae ceteris commendatos, unum in volumen cogeret, quod plerique codices integrum propagarunt, pauci in digestorum flores distraxerunt, velut quae olim in Bibliotheca Palatina reperta sunt Excerpta. Iam in sarcinis comportandis quid illius arbitrium quidve casus valuerit, longum est et molestum exquirere; etenim ipsas distributionis rationes aegre perspicere licet, si quidem plurimum spatii Iulio Capitolino concessum, in singularibus autem vitis auctoritas et Vulcatii Gallicani et Trebellii Pollionis sufficere visa, nam ad hunc solus Divus Claudius debet revocari. [1])

---

[1]) Diu multumque dubitatum est de singulis scriptoribus, qui symbolas ad corpus Historiae Augustae contulerint, neque de finibus

Quamquam illud facile coniectamus, hominem imminutis atque mutilis subsidiis usum fuisse. Utut fuit, haud scio an industriam quantumvis obscuram, quae digitos magis quam ingenium in historia collecticia expedierit, etiam laudari conveniat, quod fractas quasdam tabulas ab interitu vindicavit.

---

regendis critici consentiunt; sed prolixam quaestionem non capit modus harum praefationum. Satis est verbo conatus Britanni litteratissimi tetigisse, qui post Casaubonum et Salmasium maiora molitus intelligendo fecit ut parum intelligeret, *H. Dodwelli* Praelectt. Camden. p. 32—151. Scilicet is antiquum obtinuit, ut oratione diffusa, putida diligentia, perplexo disserendi genere (vide rectum Niebuhrii iudicium in Scriptt. minor. I. p. 113.) rem obrueret et post ambages infinitas lectorem dimitteret incertissimum ac paene de salute desperantem. Solet autem, quod alii probant, vanissimas ratiocinationes ex iis locis conficere, in quibus scriptor de vitis nescio quorum Augustorum sese tradidisse vel traditurum ostendat; quasi historicorum istorum opellas etiamnum sinceras neque in formulam excerptorum discerptas teramus. Monuit nuper, quibus cautionibus haec disceptationis pars obnoxia sit, *Dirksenius* ICtus (Die Scriptores Hist. Aug. p. 42. sq.), qui libris iisdem operam commodare coepit utilissimam. Nolim tamen siquid in scriptore quopiam illius sodalitii fuerit observatum id ad alterum continuo traduci, tanquam eaedem rationes atque vicissitudines in universos cadant; nam singuli tam materia quam prudentia plurimum inter se differunt. Ceterum non multum iuvant codices, quorum in subscriptionibus haud maior est fides quam in titulis praescribendis; quamquam aliquam curam rubricae Palatini produnt. At si quis eiusdem praescriptionem consideret hanc, *Finita vita Antonini philosophi. Incipit eiusdem Verus feliciter*, statim intelliget, quam facili errore librarii potuerint *eundem* habere scriptorem, cum folia nonnulla replicare per incuriam omisissent. Contrarium accidit in vitis Macrini et Antonini Diadumeni, quarum altera Capitolino, haec Lampridio tribuitur; apparet tamen, qui patrem narraverit, ab eodem pueri res tanquam appendicem scribi debuisse. Nimirum oculos perstrinxit continuus Lampridii libellus, quo Heliogabalum tradit.

Quos igitur nescio cuius beneficio coniunctos tenemus *Scriptores Historiae Augustae*, eos supra significavimus a plerisque spretos propemodum in turba delituisse. Merito quidem, inquit. Etenim quis est paulo erectior et generosis sensibus imbutus, quin plebeios magistellos et historiarum quasi scrutariam factitantes aspernetur, praesertim sordido dicendi genere inquinatos? [2]) Scilicet si res ageretur hominum eruditorum, qui ab humanitatis disciplina profecti munus historicum suscepissent et in annalibus condendis criticam severitatem ea qua par fuit subtilitate iudicii atque orationis luce temperassent, verissime contemptores isti statuerent. Saltem confectores vitarum a Suetonio suo, cuius in exemplum grex sectatorum intuebatur, aliquam prudentiam in argumentorum delectu et compage didicissent! Nunc ad plebem delati sumus ab institutis liberalibus alienam, quae frivolas res suopte ingenio captans et in instrumentis luxus principalis defixa laudes flagitiis, iocularia seriis, foeda honestis temere permiscuit falsisque vocibus fortunam regum prosequitur; neque id negotium aliter administratum videmus, quam si quis oppidanus ex actis Berolinensium diurnis et ephemeridum reliqua congerie fata nostrarum civitatium enarret. Ex huiusmodi vero frustulis pannisque cinnus emersit inconcinnitate singularis, cui parem in litteris historicorum vel semidoctis neque Graeca antiquitas nec populus Romanus ostentat. Nam qui rationes et seriem temporum susque deque

---

[2]) Vide praeter alios Niebuhrii (Scholarum de hist. Rom. habitarum T. II. p. 342. ed. Ien.) iudicium.

habuerint, item ut Spartianus et sequaces, quos artes chronologorum plane fugerunt, aliquos invenias; porro nonnullos, qui pingui Minerva statum vicesque rerumpublicarum et mores magnorum virorum delinearint, aut rudi stilo libertatem atque principatum percurrerint: sed qui nullo discrimine gravia ridiculis, inania necessariis, absona praeclaris adiunxerint et contrariis frontibus incredibilia siverint coire, ut praecepta logicorum vel sensum communem citius quam vanam curiositatem ac diligentiam in minutis religiosissime exultantem desideres, frustra circumspeximus. Ut de multis uno defungamur et altero specimine, satis est hanc Spartiani struem contemplari, Hadr. 21.

> Inter cibos unice amavit tetrapharmacum, quod erat de fasiano, sumine, perna et crustulo. Fuerunt eius temporibus fames, pestilentia, terraemotus; quae omnia quantum potuit procuravit, multisque civitatibus vastatis per ista subvenit. Fuit etiam Tiberis inundatio. Latium multis civitatibus dedit, tributa multis remisit. Expeditiones sub eo graves nullae fuerunt, bella etiam silentio paene transacta.

Aut lepidum eius acumen in Sev. 18.

> Philosophiae ac dicendi studiis satis deditus, doctrinae quoque nimis cupidus, *latronum ubique hostis*, vitam suam privatam publicamque ipse composuit ad fidem, solum tamen vitium crudelitatis excusans.

Dixeris facinora Caesarum eadem qua vixerint liber-

tate esse memorata. Quid deinde censemus, cum hi quasi historici longius evolant et ad splendidas moralis philosophiae voces aut iudicia de rebus humanis aspirant? Vide Sever. 20. 21. Heliogab. 33. Alex. 64. Claud. 1. Quid quod isti scrutatores, cum ad cultum habitum libidines advertant mentem intentissimam, faecem etiam et secreta rimantur, quae ab medicis vel cubiculariis curari decuit: v. Lamprid. Alex. 36. Capit. Gord. 19. et, si brevissimum quaeris exemplum, eiusdem Ver. Imp. 4. „Somni fuit permodici, digestionis facillimae.“ Quamquam in toto hoc genere praestat lectores ad Heliogabali vitam ablegare. Ne tamen iniquius de hominum prudentia decernamus: vel deteriores vitarum artifices tum extiterant, quos ab illis non raro reprehensos videmus. Caverunt igitur tam fide quam brevitate, Marii Maximi ut nugas verbosas et Iunii Cordi fabellas praeterveherentur: v. Lamprid. Heliog. 33. Capit. Gord. 21. quorum hic etiam grandiorem iactat professionem, *Siquidem ea debeant in historia poni ab historiographis, quae aut fugienda sint aut sequenda.*

Hactenus apparuit, quid pretii statuendum esset historicis e plebe profectis. Nec male de nobis actum, quod ex opibus eorum de moribus et institutis saeculi III. existimare licet atque universam vivendi sentiendique rationem certius introspicere, quam per iustos et limatos rerum commentarios fieri posset. Verum aliae multae dotes Scriptoribus Historiae Augustae suffragantur. Etenim historicis, iureconsultis, grammaticis uberrimam praebent materiam et inexhaustam, qua disciplinis suis lucem afferre queant,

criticis autem campos aperiunt patentissimos, in quibus decurrant et facultatem usu vario corroboratam exerceant. Iam quis ignorat ista vitarum enarratione historicis labentis imperii fontem nunc utilissimum nunc unicum et plane necessarium esse propositum? qui nisi praesto foret, saepe nos auctores clarissimi destituerent, ac ne per Dionis quidem libros quamvis copiosissimi temporum illorum testis (inter Dionem vero et Historiae Augustae auctores quid intersit acute digito monstrat Gibbonus cap. 4. not. 49.) et Herodianum, qui modicam partem diserte peragravit, satis causas reconditas, voluntates principum, statum rerum civilium et negotiorum publicorum assequeremur. Itaque *Gibbonus* ille, quo nemo scitius aut maiore cum fructu molem istam omnigenam pervolutavit, callida rerum futilium interpretatione multa potuit expedire vel probabilem in ordinem concinnare. Porro iurisperiti huic horreo, quod insigni tabularum et epistolarum fide munitum est, notitiam debent et virorum consultissimorum, quibus Imperatores tum gravissimas res committere solebant, et iurisdictionum, mutationes autem in administrandis muneribus factas, constitutiones Augustorum et leges opinione plures inde colligere potuerunt. Quas utilitates generatim *Mascovius* Oratione de usu et praestantia Historiae Augustae in iure civili, singulis et exquisitis exemplis nuper *Dirksenius* ostenderunt. Quo minus mirabimur diligentissimos iuris civilis magistros, sive vitas nobilium ICtorum describunt, seu doctrinam condunt vel quaestiones forenses disceptarunt, multos in terendis Historiae Augustae monumentis fuisse; ac si verum fatemur, ab nullis ea

frequentius lectitata sunt. Nam quibus materiam infinitam ibi suppetere monuimus, grammatici et critici longe minorem iis industriam impenderunt. Quamquam grammaticis non deest excusatio, qui rarius et inviti soleant ad litteras citerioris aevi descendere, neque lectione librorum oblectentur, unde parum ad incrementa lexicorum et observationem artis videatur redundare. Sed utrique, spero, sententiam mutabunt, simulatque certus et copiosus apparatus ex optimis subsidiis confectus prodierit.

Interim ut orationis Latinae formam brevi perstringamus, historicos plebeios cum plebe locutos esse nemo non intelligit. Quodsi nullo in genere virtus et utilitas horum scriptorum competeret, profecto quantivis pretii habendi forent testes sermonis plebeii, cuius post Vitruvium et collectiones glossarum, qualem etiam Placidus instituit ab A. Maio proditus, non extet documentum saeculo tertio antiquius. Plebeiam autem elocutionem tanquam illustris nota sordidae voces arguunt sumptaeque ex vulgari consuetudine, quarum bona pars per linguas Romanas sive provincialium est propagata; nec vestigia coloris eruditi aut bene dicendi studia comparent ulla, praesertim dempto verborum omni delectu, unde copias phraseologiae pendere constat. Accedit largissima seges syntaxis anomalae: velut structuras accusativi cum ablativis confusas magno locorum acervo munire licet. Et exempla quidem sermonis domestici per totum corpus Historiae Augustae fusa vel non operose conquirenti patent, si quis a Salmasio monitus tabulam glossarum et striblíginum inchoarit: alia haud paulo foediora codices suppeditabunt, qui textum verborum

iusto saepius perversis editorum mangoniis incrustatum coarguunt. Iuvat unum et alterum specimen in medium protulisse.

Spart. Hadr. 21. *Unde extat etiam illud severe quidem, sed prope ioculare de servis.* Fatendum sane Spartianum ab omni concinnitatis aut orationis aequabiliter structae cura abhorruisse; sed adverbium *severe* quis sibi persuaserit ad *ioculare* adiectivum a scriptore quamvis hebete referri potuisse? Iam quid sincerum sit optimus Palatinus significat, *severo* punctis subnotans, hoc est, *saeve.* Nempe quod probati scriptores in *imbecillus* imbecillis, *inermis* inermus, *exanimis* exanimus aliisque variandis sic praeierant, ut alterumutrum intra certos casus subsisteret, id aevum inclinatum prona libidine dissimillimis in vocibus concessit: unde fluxere *lepidis* (v. Reinesius in Petron. 61.), *concinnis* (v. Hildebrand. in Appul. Met. V. p. 356.), *infirmis*, *saevis*, de quibus dixit Valesius in Ammian. XX, 6, 6. Palatinum autem firmabit Marcellinus XV, 9, 6. *saevium tyrannorum*, eiusdemque XXIX, 5, 48. *suppliciorum saevium repertorem.* Hinc etiam *Peloponnensium* genitivus apud Trebell. Claud. 16.

Epistola ap. Capitol. Max. & Balb. 17. *gratulatus Italiae, quam cum maxima ab hostibus vastatione defendistis* (l. *defenditis*)*; gratulatus provinciis, quas inexplebili avaritia tyrannorum laceratas ad spem salutis reduxistis.*

Silent ad haec critici, tanquam in librorum consensu. Sed *inexplebilis* Pal. cum ed. principe, *reduxistis* ignorant duo primarii codices, nec semel accidit per temeritatem librariorum vel edd. vett. ut la-

cunae, si quando defectus verborum intercideret, omnibus machinis resarcirentur; cuius rei exemplum infra proferemus ex Vopisci Tacito. Primum igitur eiecta fraude novissimas voces *ad spem salutis* par est cum utroque membro *gratulatus Italiae* — *gratulatus provinciis* coniungi; deinde levi mutatione redintegranda Capitolini manus: *gratulatus provinciis, quas inexplebilis avaritia tyrannorum lacerata est.* Nova quidem species *lacerari* deponens, sed iis temporibus nata, quae confundendis in generibus verbi licenter admodum versabantur, praeeuntibus tamen prisci sermonis auctoribus. Memoravere grammatici Varronianum *affectatus est regnum*, itemque *dilapidari*, praeter alia quae nullo cum delectu Vechneri Hellenolexia p. 100. sqq. cumulavit, a quibus non multum differt Ammiani exemplum *suspectati sunt.*

Sequitur ut criticam condicionem summatim perstringamus. Non dubitabunt, siqui solas editorum annotationes paulo curiosius evolverint, quin hi scriptores plurimis corruptelis ac dubitationibus premantur. Nos quidem diuturnus usus edocuit, et corruptionem opinione longius esse grassatam et numerum locorum graviter affectorum tantum extare, nullius ut ingenium et salutaris manus quamvis eximiis conatibus subacta videatur sufficere posse. Haud mediocris tamen progressio in hoc studiorum genere dudum perfecta foret, si quidem duplici munere decessores nostri solerter voluissent defungi, ut et instrumentum criticum bene provisum atque concinnum appararent, et copias oblatas via, ratione, denique luce disserendi et ordine iusto necessarios in usus converterent. Nunc illi scripturae varietatem arbitra-

tu suo decerpunt, quando difficultatibus locorum commoti vetustam quampiam editionem et codices inspiciunt, fide librorum ac dignitate parum solicite pensitata; neque habent iidem ratum et constitutum, quid inter certam emendationis legem et vagam coniectandi libidinem intersit. Tralaticiam sane fabulam narramus, quippe quae facile plerisque superioris aetatis recensionibus queat accommodari. Sed Scriptoribus Historiae Augustae improspera fortuna hoc etiam nomine obvenit, quod duobus amplius saeculis nemo recognoscendos et a turpibus vulgatae mendis purgandos suscepit; nec mirum, cum *Casaubonus* et *Salmasius* quasi sidera orbis eruditi oculos vulgi praestringerent et universos critices et interpretationis numeros explesse viderentur. Et Casaubonus quidem commentarium exhibuit non indignum laboribus, quos in Athenaeum et Suetonium insumpserat; Salmasius autem cum antiquitates et sermonem aevi citerioris ex interiorum litterarum thesauris illustrat, tum plurimos vitarum locos summa sagacitate restituit, eamque iudicii severitatem praeter morem probavit, ut praestantissimus Historiae Augustae editor iure merito haberi debeat. Enimvero, si summam spectamus, res secus cecidit. Scilicet neuter fundamentum operae tam firmum posuit, ut criticum munus probabiliter perfici posset. Fundamentum autem ab editione principe petendum erat, quam *Bonus Accursius* Mediolani procuraverat, rarius illam a Casaubono, passim a Salmasio et maiore cum fructu usurpatam. Fontem expressit Mediolanensis codicem melioris ordinis, sed lectu difficillimum, cuius ductus cum Accursius aut non satis assequeretur aut

rerum ignarus perperam explicaret, nunc scripturas interpolavit verique indagandi viam offuciis sustulit, nunc meram corruptionem satis habuit in medio reliquisse. Iam editiones continuae, *utraque Veneta* cum *duplici Aldina*, nullis utpote subsidiis munitae, licentia mutandi fraudes et corruptionis vim auxerunt. Inprimis autem ab Veneta II. plura sunt repetenda, quae libris invitis hanc vulgatam involaverunt: velut illi debentur et mirificus Iureconsultorum index Alexandro Severo subtextus, et transpositio verborum aliquammultorum in Max. et Balb. c. 3. quae ad c. 8. pertinent, et omnium violentissima distractio fragmentorum in Valerianis, ubi neque caput nec pes constat, siquidem ipsum exordium, *Valerianus Imperator, nobilis genere, patre Valerio, censor antea et per dignitatum omnes gradus suis temporibus ad maximum in terris culmen ascendens*, plane confictum est. Adeo laborarunt olim vestigia supellectilis male conglutinatae, unde haec vitarum excerpta pendent, quavis arte oblitterare: quo in genere haud scio an nullum exemplum cum interpolatione Spart. Pescenn. 9. comparari possit, quae duplicem istius vitae fontem prorsus obscuravit. Sed illuc redeo. Ulterius etiam progressus ceteris cupidius a fide MSS. recessit vir magnus, *Desiderius Erasmus*, qui *Basileensi* praefuit nec pauca menda removit; isque nominis auctoritate consecutus est, ut conditor vulgatae receptaeque lectionis existeret. Hanc primus propagavit *Rob. Stephanus*, cuius post tempora (prodiit autem Stephaniana a. 1544.) nullus criticus Historiam Augustam de integro retractavit, nisi forte codicum ut ferebat voluntas scripturis quibusdam illa-

tis aut novis mendis per incuriam admissis. Nam *Casaubonus* libris misere interpolatis, ut Regio Parisino, nescio qua iudicii perversitate fidem suam addixit, *Grutero* satis visum diversitates optimi Palatini paulo graviores enotasse; utroque autem intelligentior qui ab uno Pal. et editione principe locis afflictis solet opem commodare, *Salmasius* nunc egregias invenit correctiones, modo calidius in avia defertur et recondita sordidis historicis obtrudit. Quarto gradu neminem afferre licet praeter *Ulr. Obrechtum*, qui varias symbolas paucis annotationum paginis commisit. Itaque quibus hodie plerique utuntur exemplis, *Hackianum* satis negligenter adornatum, quamquam commentarii meritissimorum virorum repetiti vel potius per saturam fusi huic Batavorum opificio famam addiderunt, *Bipontinum*, longe castigatius illud et inprimis ad Salmasianam exactum, postremo *Lipsiense*, iuncta Püttmanni Schmidiique opella parum fideliter exhibitum, modo vulgatam ab Erasmo vel Stephano repertam sequuntur, interpositis etiam Casauboni et Salmasii commentis, nunc quaedam omittunt lectionesve inculcant ignorabiles, ut tamen hominibus doctis nullam moverint dubitationem. Velut in nominibus propriis inferciendis adeo luxuriant, ut quo consilio fecerint quodque lucrum anquisiverint vix inveniamus. Huiusmodi est ridiculum auctarium in Spart. Sev. 24. *Corpus eius in Britannia Romam usque... susceptum est; quamvis alii urnulam auream tantum fuisse dicant, Severi reliquias continentem, — cum Septimius Pertinax Severus illic ubi vita functus esset incensus;* nam *Pertinax Severus* perinde MSS. ignorant atque voces eas

in Carac. extr. *templum quod ei sub Tauri radicibus fundaverunt olim maritus A n t o n i n u s, in quo postea filius huius B a s s i a n i Heliogabalus* etc., quas diductis litteris notavimus. Sed ut brevi quasi tabula modus interpolationis patescat, duos locos forte oblatos infra posuimus, collatis inter se codicum sive ed. principis et vulgatarum scripturis.

Capitol. Gord. 16 MSS. & Med.	Vulgg.
Haec ubi comperit senior Gordianus, cum in Africa nihil praesidii et a Maximino multum timoris et fides Punica perurgeret; et acerrime Capelianus instaret, luctus deinde mentem atque animum fatigaret, laqueo vitam finivit.	Haec ubi comperit senior Gordianus, modicas vires suas, Maximini magnas, instantem Capelianum raramque Punicam fidem considerans, et acri dolore percitus, ut vincula etiam hostium evitaret, laqueo vitam finivit et vitam cum imperio reliquit.
Ibid. 21.	
Sane quod praetermittendum esse non censui, quia mirabile visum est, lectum apud Vulcatium Terentianum, qui et ipse historiam sui temporis scripsit: in litteras misit Gordianum	Sane quidem quod apud Vulcatium Terentianum, qui sui temporis scripsit historiam, videtur mirabile, inserendum censui. Dicit enim Gordianum

Ultra peccat ex socordia Lipsiensis, negligendis vocibus aut membris: cui quidem, ut paucis utar, desint *et amicitia* Lampr. Alex. 67. porro ipsa verba, *et, si esset securus, ad omne dedecus paratissimi* sub capitis 5. finem in Gallienis, *vel ut parsimoniam peregrinatione addisceret* Capit. Veri Imp. 5. quid quod insigni sensus dispendio in Maxim. Iun. 2. *genua sibi osculari patiebatur, et nonnunquam etiam pedes: quod nunquam passus est senior Maximinus,* illic mutilantur sic, *genua sibi osculari patiebatur,*

et nonnunquam passus est senior Maximinus. Quocirca huc totius negotii status iam evasit, ut qui solam et illibatam optimorum testium fidem, id est, Palatini duorumque Vaticanorum, cum editionibus vetustissimis collatam audaciaque prudenti per emendationis copias temperatam, repraesentaverit, is praeclare de studiis historicorum ac philologorum meriturus sit, instaurato quasi fundamento, cui firmiter insistere liceat et confidere; sed eundem reliquis etiam officii partibus satisfacturum, sic ut et manifesta vulnera persanet et operta damna protrahat, quae per universum opus latitant, aegre speraveris, idque mensuram unius critici paucis superiorum inventis iutam excedit.

Interim spatia patent *emendationis* uberrimae: quam si quis ratione factitet, sic ut gradatim a planis et confessis ad perplexa divinationis atque pericula litteras interpretandi ascendat, operae pretium rettulerit ac locis conclamatis vel pusilla quadam apicis observatione salutem praestabit improvisam. De hoc igitur genere specimina nonnulla non poenitebit expendisse; quorum in partem si forte inciderint, qui novissimis annis in Fridericiana litteras antiquitatis inchoarunt, libenter opinor in memoriam confabulationum inter initia critica habitarum redibunt.

Sciunt omnes, quantillus error e distrahendis ac male copulandis vocibus natus caliginem et perturbationem locis inferre soleat, praesertim si quod litterarum compendium perperam sit acceptum vel nomen proprium minus pervulgatum interveniat. Et nomina quidem recondita non ita crebra sunt per Hi-

storiam Augustam, ut iis immorari velimus: quale multis abhinc annis *Catachanas*, Hadriani libros obscurissimos, in Spart. Hadr. 16. investigavimus aliorum assensu comprobatum. Longe maiorem praebent materiam nomina hominum et locorum: velut *Annium Verum*, quod apud Spart. Hadr. 24. in *Ceionium Verum* esse mutandum olim demonstrabitur; nunc saltem unam adhibeamus corruptelam Lamprid. Comm. 5.

> *Ipse autem Commodus Lucillam sororem, cum eam compressisset, occidit.*

Falsam scripturam Aldus invexit: nam optimi MSS. *cum eam praemisisset*, Med. *cum ea promisisset.* Salmasius vehementer sibi diffidens (neque immerito) *cum ea praemisisset* sic explicare conabatur: cum illa prius Commodum occidere voluisset. Sed intuenti manum Pal. corr. *cum ea praemisisset*, omnino Reimarus verum videbitur eruisse: *cum Capreas misisset, occidit.* Auxit enim vitium eorum error, quos lineola terminationes accusativi notans fugisset. Ut in Capitolini Maximin. 12.

> *Habuit enim hoc barbaricae temeritatis, ut putaret imperatorem manu etiam sua semper uti debere.*

Ubi reprehendit temeritatem Maximini, qui militis in modum cum paludem ingressus esset, ab Germanis circumventus discrimini virtute suorum exemtus est. At MSS. optimi cum Med., quos critici silent, *uti* nesciunt; veterem scilicet scribendi rationem secuti, *manū etiam suā s. d.* Legendum enim: *ut putaret imperatorem manum etiam suam semper debere.* Historico Virgilianum, opinor, obversabatur A. XI, 178. *dexteram gnatoque patrique debere.*

Praevertamur ad eam labem, quam oratio traxit male disiectis aut conflatis litterulis. Iam ubi res binorum ternorumve vocabulorum agitur, mediocris fit labor, modo quis aciem mentis ad cubilia germanae lectionis intendat, nec siglarum obliviscatur vulgarium. Utamur facillimis exemplis iisque e proximo petitis. Lamprid. Alex. 14.

divinatio mentis frequentissima, rerum memoria singularis, quam nemo nisi Acholius ferebat adiutam.

Novissima quidem sensu cassa sunt: id quod Casaubonum latuit, incaute tentantem *scribat adiutam*, non latuit Salmasium, qui scripturam Palatini et Med. nesciret in usus convertere hanc, *quam nemo nico A. f. a.* Eadem Aldus corruperat. Sed unam litterulam si revocamus praecedenti voce haustam, prodit sincera scriptoris manus, *quam mnemonico Acholius ferebat adiutam.* Clarissima fuit et veterum tam usu quam praeceptis pervulgata doctrina memoriae, quam appellabant τὸ μνημονικόν: v. Morgensternii disputationem de arte veterum mnemonica p. VIII. sqq.

Alterum documentum praestat Spart. Geta c. 5.

Vestitus nitidi cupidissimus, ita ut patri doleret.

Mirifica vero patris acerbitas, qui puero cultus et munditiae studioso indoluerit. Non fugit offensio verborum Salmasium, qui de remedio desperans haec annotavit: „vitium manifestum arguit vetus scriptura quae habet, *ita ut patri deret.* quod et prima editio retinuit: vitium video, emendationem non item, quam fortasse alii odorabuntur, sagacioris nasi qui erunt.“ Profecto mireris in ipsa luce tan-

tum ingenium paulisper hebescere potuisse, cum *patri deret* appareat ad compendium scribendi *pr̂ rideret* revocanda fuisse. Corrige, sodes, quod iuvenes leviter moniti haud semel invenerunt:

Vestitus nitidi cupidissimus; ita ut pater rideret.

Contra paulo longiorem quaestionem et contentionem adhibere par est, sicubi plures voces coaluerunt ac multis partibus fides veterum tabularum ab editionibus dissentit. Velut accidit in loco sane luculento, quem ab Veneta interpolatum critici parum feliciter tractarunt, cum negligenter Palatinum inspexissent. Verba sunt Lampridii Heliog. 34.

Mirum fortasse cuipiam videatur.., quod haec clades quam retuli loco principum fuerit, et quidem prope triennio: ita ut nemo inventus fuerit, qui istum a gubernaculis Romanae maiestatis abduceret.

Oratio callide ficta; quamquam alia suadent duo optimi MSS. *ita nemo vir. ep. tum fuit*, quod alii aliter formarunt, Med. temere scripsit *ita nemo inventus fuit.* Particulam *ut* nullus liber agnoscit. Salmasius non ea qua polluit sagacitate: *ita ut nemo repertus fuerit*, vel, *nemo vir e populo tum fuerit.* Atqui *vir. ep.* nemo non intelligit sic dirimi debere, *in rep.*, a quo non longe discedunt aliquot Vaticani, *in re. pr.* Itaque Lampridio facili opera restituemus: *ita nemo in republica tum fuit.*

Hoc autem invento pulchre licebit in emendatione Vopisci uti, cuius sermonem simplicissimum editores incredibilem in modum deformavere. Verba sunt Taciti c. 13.

Et quoniam a Maeotide multi barbari eruperant, hos eosdem consilio atque viribus ut eo redirent compulit.

Ista vero contendas cum scriptura Palatini et Vaticanorum, quam magna ex parte Med. exhibuit, *hos eosdem consilio atque iuri ut eo comperisset.* Huius sub integumentis quid boni lateret se non videre Salmasius aperte confitetur, quem in causa fraudis indaganda parum igeniosum fuisse mirarer, nisi sub operis finem eum vires remisisse plus semel suspicaremur. Iam primum coniunge syllabas dispersas *virtute*; quibus dilapsis cum reliquum esset factum *ut*, librarii subiunctivum istum *comperisset* invehere potuerunt. Porro cum indicativum teneamus *compressit*, sua sponte nativa lectio emergit et librorum vestigiis consentanea:

hos eosdem consilio atque virtute compressit.

Huius emendatione ope licebit etiam vitium in Spartiani Aelio Vero c. 2. ad sanam rationem revocare.

Verum alias inceptam persequemur disputationem. Nunc dum hunc, quem vobis Commilitones humanissimi tradimus, indicem et scholarum quasi saturam lancem animo contemplamur, quam olim festive coenam dubiam appellaverunt, suspectam illam et nocituram, nisi vos cauto iudicio praesidia doctrinarum in fructus studiorum convertere sciatis: commode libet in Menandreis desinere fr. inc. 474.

Πολὺ κρεῖττόν ἐστιν ἓν καλῶς μεμαθηκέναι
ἢ πολλὰ φαύλως περιβεβλῆσθαι πράγματα.

Quibus quae subiecit editor egregie cordatus monita, operae pretium est descripsisse. „O praeclarum (inquit) et vere aureum dictum, quod utinam summi rerum nostrarum scholasticarum antistites toto pectore imbiberent et scholis nostris strenue se-

quendum etiam atque etiam commendarent! Nam ut nunc res est, detestabilis illa πολυπραγμοσύνη, quae omnes ordines pervasit, etiam iuventutem nostram transversam agit, ut nusquam consistat, nusquam pedem figat, nusquam habitet, cum ubique habitet. Quae pestis si latius serpat, verendum est ne omnis eruditio in circulatoriam loquacitatem versa funditus tollatur. Πουλυμαθίη νόον οὐ διδάσκει."

Scr. m. Augusto A. 1845.

II.

In nupero Prooemio, quo historiam criticam *Scriptorum Historiae Augustae* inchoabamus, simplicissimas emendationis leges cum aliis locis per interpolationem adulteratis confirmavimus, tum significatum est eadem ope, qua Vopiscus salutem recuperavit, etiam *Spartianum* in Aelii Veri c. 2. posse facile sanari. Huius igitur sermonem continuo par est expendi, siquidem telam leviter deductam aliquantum pertexere libet et novis quibusdam si forte luminibus exornare. Spartianus vero Caesarem tradens ab Hadriano lectum et quasi cooptatum, non ut solebat in imperii spem sed in societatem curarum, haecce posuit:

> *Aelius Verus . . . nihil habet in sua vita memorabile: nisi quod primus tantum Caesar est appellatus, non testamento, ut antea solebat —, sed eo prope genere quo nostris temporibus . . . Caesares dicti sunt, quasi quidam principum filii viri et designati augustae maiestatis heredes.*

Oratio non uno nomine difficilis: namque primum

offendit singularis observatio scriptoris, qui tituli Caesarei notionem attulerit a plerisque reprehensam et improbatam; deinde nemo fando percepit mirificam formulam *filii viri*, quae neque promptum neque verum habet explicatum. Iam historicam quaestionem non iuvat uberius persequi, quamquam et *Salmasius* eam plane perturbavit, et qui ceteris diligentius rem exposuit, *Spanhemius* de U. et Pr. Num. T. II. p. **342**—**357**. sive in Iuliani Orat. I. p. **43** — **45**. reliquit nonnulla posteris perficienda. Summatim tamen delibemus, quae ad intellectum Spartiani nosse commodum sit. Donec igitur gens Iulia rerum potiebatur, ex vero Caesares appellabantur, qui in eam asciti simul spem hereditatis et successionis acciperent; eaque lege Caesarum seriem complebant Gaius et Lucius, deinde Tiberius, Drusus et Germanicus, postremo Britannicus et Nero. Sed post extinctos Iulios cum ad principatum vocarentur, qui Caesaream domum neque natura neque adoptione contingerent, primum illi reliquis dignitatum suarum titulis Caesarem adiecere, quo successionem quasi stirpis eiusdem (*τὴν τοῦ γένους σφῶν διαδοχήν*, ut Dio Cassius ait) et insitivam Iulii sanguinis nobilitatem sibi arrogarent; itaque iuncta Caesaris et Augusti appellatio unum ad principem transferebatur. Solus illud nomen omisit vel neglexit Vitellius. Deinde Iuliorum more Caesares ii fiebant, qui principalem in domum atque succedendi spem transirent. Primus igitur Galba Pisonem ascivit Caesarem; Vespasiano superstite Titus et Domitianus, tanquam candidati principatus, Caesares dicti; Traianus ab Nerva Caesar declaratus participem curarum militarium egit;

nec desunt exempla citerioris aevi, Clodii Albini, Getae, Numeriani, aliorum, quos videmus Caesares, hoc est, secundi fastigii principes, celebrari. Hactenus falli videretur Spartianus, qui Verum tradiderit *primum esse Caesarem appellatum*; nisi *tantum* interposuisset. At enim in causa prae ceteris aperta et ad vulgus exposita, quivis historiae Augustae non ignarus ut eam nullo librorum usu teneret, quam errandi causam et occasionem fingemus? Immo perspexerat ille singularem Veri condicionem extitisse, quae minorem iuris Caesarei gradum argueret: siquidem Aelius, etsi socius tribuniciae potestatis fuit, splendidissimos tamen in honores non est assumptus, sed solam Caesaris speciem ostentavit, immatura morte interceptus. Qui cum recens ab adoptione Pannoniis impositus sit, ut vicarius vel legatus Augusti haberi posset: non temere fecit Spartianus, quippe testis imperii inter Augustos et novicios Caesares divisi, Verum comparans cum Maximiano et Constantio Chloro Caesaribus, qui duobus sub Augustis in bellis et provinciis agebant, similes illi regulis Hispanorum, quos nostrates vocant *Vice-Könige*. Eamque similitudinem recte animadversam esse nummis demonstrat *Zoëga* in Nummis Aegypt. Imperat. p. 162. Itaque Spartianus si minus eleganter, at ex fide historiae: *primus tantum Caesar est appellatus*.

His confectis ad illam dubitationem progredi licebit, quam movet commentum istud, *principum filii viri*. Suadebat autem *Io. Cannegieterus* in Collat. Legg. Mosaic. Tit. X. §. 3. *filii veri*: quam suspicionem ambigas utrum sensus an oratio certius repellat. Nam filii *veri* quo pacto dicantur filii per

adoptionem facti, quos vel *quasi* praemissum filios adumbratos esse et in iura natorum ascitos clamat? Paulo melior *Io. Arntzenii* in Mamertini Paneg. p. 11. coniectura *filii iure*; modo faveret verborum collocatio. Nos cum voces in libris Hist. Aug. intellexerimus identidem distractas, vestigia litterarum *viriet* ad normam scripturae apud Vopiscum Tac. 13. emendatae sic interpretamur, ut efficiatur *virtute*. Nunc demum verba hunc in modum concinnanda, *quasi quidam principum filii, virtute designati augustae maiestatis heredes*, recte pronunciant, quod minime premi debuit, Caesares non esse natos, sed electos et constitutos propter eximiam laudem et res praeclare gestas.

Iam Aelii Veri nomen facit ut in memoriam *Vopisci* redeamus: cuius narratio luculentissima cum explicationem, non emendatorum artes desideret, patiemur eam grato quodam temperamento cum Spartiano coniungi. Servavit autem Vopiscus in vita Saturnini c. 8. epistolam observationibus egregiis plenam, qua Hadrianus ingeniosam Alexandrinae gentis levitatem describit et exquisitis salibus castigat. Miserat eam ad Servianum Consulem, qui sororem principis Paulinam in matrimonio habebat. Illarum quidem litterarum non esset cur per hanc opportunitatem recordaremur, nisi sub finem verba intervenirent prima specie minime suspecta (neque editoribus quicquam suboluit):

> *denique ut primum inde discessi, et in filium meum Verum multa dixerunt et de Antinoo quae dixerunt comperisse te credo.*

Filium Verum intelligunt, opinor, Verum Caesarem;

at res secus se habet, si rationes temporum paulo diligentius ineantur. Nempe scripsit Hadrianus epistolam, postquam Aegypto discesserat, hoc est, post annum 886. Porro Verum constat non ante a. 888. adoptatum fuisse. Medium quasi tempus implevit Serviani consulatus, ut apparet, tertius, quem a. 887. suscepit, Vibio Varo collega. Atqui constanter tradit Spartianus, cum Servianus tanquam affectator imperii mortem obire coactus fuisset, Verum ad Aelios transisse. Quid igitur censes? idemne libellus, ad Servianum consulem missus, Servianum superstitem una cum Vero post illius mortem adoptato potuit complecti? Neque tamen Serviani nomen in suspicionem incurrit, siquidem Paulinae maritum in Hadriani vocibus agnoscimus, *Calices . . . transmisi, tibi et sorori meae specialiter dedicatos;* nedum ut Spartiano fidem detrahamus. At licebit, inquit, *filium meum* in caritatis et tenerrimi sensus significationem pertrahi. Placuit ista venia, qua locum impeditum cum fide historiae conciliaret, *Flemmero* Havniensi scriptori de itineribus Hadr. p. 113. „Brevi dicam, quid sentiam. Scripta est epistola anno 887. et L. Verus adoptatus est a. 889.; nihilo tamen minus Hadrianus in ipsa epistola ante adoptionem eum filium appellat, quod iuvenem pulcherrimum, assiduum itineris comitem, paterno amore amplectebatur et filii loco habere consueverat.“ In his ignoramus unde homo callidus petierit *assiduum itineris comitem*, quem Spartianus Hadr. 23. nihil nisi *forma commendatum* narret, iisque demum temporibus in Aeliam gentem ascitum, cum *princeps aevo ingravescente morbis tristioribus* premeretur.

Sed quod gravius est et extra dubitationem positum, illa *filium meum Verum* ut aut in ipsius Veri compellatione aut familiaribus in litteris sensum caritatis spirare queant et tueri, publica tamen in epistola diligenter et proprio significatu de Vero per adoptionem Caesare debent accipi. Omnibus igitur perpensis satis constat, difficultatem nisi remoto aut explicato Veri nomine sublevari non posse. Atqui nihil excogitari licet, quod verbis corruptionem arguat inesse. Quamobrem una relinquitur, quae plerisque praeter expectationem accidet, et lenissima ratio, non ut de Vero Caesare, sed de *Marco Antonino* cogitemus, quem et adolescentem dictum fuisse *Verum* sive *Verissimum* (cf. Eusebii H. E. IV, 14. extr. V., 1.), et in gremio Hadriani, qui puerum mirifice dilexit suamque in familiam assumpsit, peramanter educatum constat: v. Capitolinus in vita Marci c. 4. Ac scite monuerat H. Valesius in Ammi. Marcell. XXVII, 6. extr. eum qui Verus vulgo dicatur, a Graecis Lucium; contra qui Marcus, Verum appellari; cuius observationi adiungas Salmasium in Marci c. 7. p. 317.

Hadrianus vero princeps iterum nos ad Spartianum revocat. Etenim in his fortuitis libellis usu venit, ut aliae ex aliis quaestionibus serantur ac festinanti moram obiiciant, praesertim in ea materia, quae iunctam critici et interpretis opem toties efflagitet. Spartianus ubi vitam Hadriani privatam singulis capitibus illustrat, haec memoravit c. 17.

Ad deprehendendas obsonatorum fraudes quum cum plurimis summatibus pasceret, fercula de aliis mensis etiam ultimis quibusque iussit apponi.

Frivola quidem res et infra historiae dignitatem posita, sed ad artis usum non spernenda, si quis ab erroribus criticorum proficere sciat. Primum enim geminatum *cum* debetur *Salmasio*, qui *summatibus* in Palatino libro deprehensum (haec autem constans est MSS. lectio), reiecta vett. edd. interpolatione *sumentibus*, in noviciam scripturam *quum cum plurimis summatibus pasceret* convertit, sic ut *pascere* absolute dictum haberetur pro eo quod est convivium exhibere: nempe solennes epulas ab Imperatore magistratibus ceterisque proceribus fuisse apparatas. At ut pascere proxime abest ab significatione verbi convivari, ita *cum plurimis pascere* prorsus est inaudita structura, quam Salmasius, si posset, larga manu confirmasset. Quamquam hoc levioris fuerit momenti; consilium autem et rationem eius inventi, quo Hadrianus, summates dum epulis excipit et fercula de mensis etiam ultimis quibusque ad se deferri iubet, fraudes obsonatorum deprehenderit, ex istis verbis nemodum cognovit. Nimirum *fercula de aliis mensis* opponuntur tabulis primariis, quas non ambigue volumus indicari. Ergo viderat aliquid *Casaubonus*, artificium principe non indignum suspicatus, qui cibos ab imperatoria mensa plurimum remotos suum in conspectum protraxisset; sed criticam improspere tractavit, deceptus ut solet interpolata Regii libri scriptura. Nam quod refingit, *cum plurimos suis sumptibus pasceret*, nemo ferat *suis sumptibus* inutili profluentia verborum interiectum. Longe fortiorem medelam *Reiskius* in Constantini Cerim. p. **169.** admovit, ubi de *ἀποκοπτῇ* aulae Byzantinae dissertans hanc lusit coniecturam, *ad deprehendendas*

obsonatorum fraudes cum plurimis (scil. vicibus, h. e. ut plurimum, plerumque, quam in rem male comparat c. **20.**) *summa tabula pasceret, fercula* etc. Saltem vir sagacissimus animum adverterat quid sententia posceret, nec fugit eum *summatibus* vitiosum esse nomen, quod praeter affectatores sermonis prisci nemo captavit. Iam mensas mensis invicem opponi cum intelligamus, sensui facilis et certa mutatio sic subveniet, ut vocem non tritam ex latebris eruamus. Nimirum Spartianus posuerat: *cum plurimis sigmatibus pasceret;* quod nos solemus, *wann er an vielen Tischen Tafel hielt. Simma* pariter ex *sigma* depravatum, cuius rei causam ab assimilationis studio repetimus saeculis citerioribus sueto (v. *Diez Grammatik der Roman. Sprachen* I. p. 218.), exemplis muniit ipse Salmasius in Lampridii Heliog. **25.** In epulis autem sigmata sive mensas semirotundas sub Imperatoribus adhibitas et consuetudine celebratas fuisse nemo nescit, qui aut Martialem triverit aut scriptores de conviviis et antiquitatibus convivalibus. Vide tamen, si placet, Savaronem in Sidonii Epp. II, **2.** p. **109.** Hadrianus igitur, quoties in plures mensas distribuebat convivas earumque numerus et longinquitas ministris fraudum praebebat opportunitatem, tutissimo usus est remedio et civilitatis pleno, ut ab extremis tabulis cibos viris inferioris loci destinatos sibi iuberet apponi. Ceterum, quoniam grammaticis religio est quicquam observationis probae aspernari, notamus etiam pleniorem dativi formam *sigmatibus*, quam paulo rariorem fuisse docent exempla Schneideri Gramm. Lat. p. **268.** His igitur accedat *cataplasmatibus*, servatum illud libris Appuleii Met. V. p. **339.**

In hanc curruptionis speciem si quis iutueatur, paratam habebit viam, qua monstrum depravatae lectionis ex *Capitolini* Marco (c. 13. *Tunc autem Antonini leges sepeliendi sepulcrorumque asperrimas sanxerunt: quandoquidem caverunt, ne uti quis vellet fabricaret sepulcrum*) procuretur: nam *Dirksenius* frustra copias iurisprudentum exquisitas insumpsit, ut vulgatum et sensu absonum et ex infausta codicis Regii fabrica propagatum operose defenderet. Verum moles quaestionis opinione maior est multisque partibus adeo impedita, ut si quis ad exitum pervenire velit, longius et in iura sepulcrorum et in historiam pestis Antonianae ei sit excurrendum; quo magis veremur ne lectoribus ex ambagibus pusillae disputationis et in variam eruditionem fusae taedium oboriatur. Itaque praestat his exercitationibus de Scriptoribus Historiae Augustae interim finem imponi. Quodsi quid utroque specimine continetur, quod et ad materiam degustandam et ad ingenia discentium acuenda valeat, satis muneri suscepto consuluisse videbimur. Etenim instituto maiorum provisum, ut indices scholarum academicarum quadam literarum accessione commendarentur ex communibus antiquitatis studiis petita: quae cum iuvenilem aetatem alant et aditus ad gravissima disciplinarum genera parent, tum animos suaviter oblectant et otia honesta liberali quaestionum temperamento reficiunt. Superest ut vos, Commilitones humanissimi, tot tantisque studiorum publicorum ac privatorum subsidiis salubriter utamini.

Scr. m. Februario A. 1846.